

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ: СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕНТ

Загородня Алла Анатоліївна
доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України.
м. Київ, Україна
ORCID 0000-0003-2418-1670

Вступ. Нині наукове осмислення соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини ХІХ століття – 1917 р. пов'язане з певними істотними причинами теоретико-методологічного порядку, необхідністю перегляду всього світоглядного апарату на логіку цивілізаційного розвитку України у кардинально оновлених умовах; науковою та практичною затребуваністю спеціального аналізу соціокультурних процесів з позиції антропології як недостатньо висвітленого у соціологічній науці, надання їй інструментального характеру; пошуком нових форм пізнання цілісної природи людини у соціокультурному просторі за допомогою міждисциплінарних досліджень тощо.

Разом із тим на сьогоднішній день відсутнє цілісне історико-педагогічне дослідження де узагальнено теоретико-практичні надбання феноменологів другої половини ХІХ століття – 1917 р. в контексті соціально-антропологічних ідей освіти і виховання.

Метою роботи є проблема осмислення системи принципів освіти і виховання в другій половині ХІХ століття, як соціально-антропологічного контенту.

Матеріали та методи. Для визначення теоретичних основ обраної проблеми опрацьовано джерельну базу досліджуваного періоду, філософську, психологічну та історико-педагогічну літературу.

Результати і обговорення. Як нам уже відомо, «Людина» є найважливішим предметом науки, а кінцевою метою науки є пізнання самої людини як розуміння світу в цілому [2]. Тому окреслюючи предметне поле соціально-антропологічних ідей слід також виокремити систему принципів на яких будувалась тогочасна освіта і виховання (див. рис. 1.).

Рис. 1. Принципи освіти і виховання другої половини XIX століття – 1917 р.

Зупинимось на характеристиці деяких з них. *Антропологічний* – в контексті якого людина розглядається як вихідна категорії до всіх явищ, що описують і поглиблюють розуміння, сутності людини. *Онтологічний* принцип, що вимагає розглядати виховання як вид буття людини, а поняття «виховання» - як онтологічну категорію. *Принцип діалогізму*, що передбачає використання методів, форм і засобів виховання та навчання діалогічного характеру, що надають особистості можливість вільної діалогічної самореалізації в спілкуванні. *Самовиховання*, що об'єднує в єдине ціле виховання й самовиховання; цілеспрямованість, ціннісна орієнтація виховання та самовиховання. *Принцип амбівалентності* - єдність свідомого і несвідомого і їх компенсаторне балансування.

У такий спосіб, система освіти і виховання на засадах соціально-антропологічних ідей повністю змінила методологічну парадигму: в процесі пізнання людини стали використовуватися як наукові (природничі) так і гуманітарні знання про життя людини; досліджувалася не тільки космічна і суспільна природа людини, але і її духовний аспект з провідною роллю самосвідомості; саме в цій методології духовний світ розглядався в процедурі пізнання як чинник, що компенсує і доповнює попередні дослідження; в межах цього підходу людині не нав'язувався світ, який відчужений і важко досягається [1, с. 64].

Так, соціальна антропологія націлена на розкриття свого бачення зв'язку внутрішнього духовного світу людини з його зовнішнім світом об'єктивних соціальних відносин, інституцій, процесів.

Зазначимо, що соціальна антропологія постала як науковий напрямок, що претендує на формування нової пояснювальної моделі сучасних соціокультурних процесів у кардинально змінених реаліях пов'язаних із структурно-соціальними змінами глобального порядку. Соціальна антропологія розвивається, як правило, у руслі соціологічного знання, представленого цілим спектром навчальних дисциплін у системі соціальної освіти загалом.

Висновки. Таким чином, її акцентуація на дослідження людини проявляється у конкретних її характеристиках, що визначаються шляхом генетичної та соціокультурної обумовленості (біологічні особливості, культурне середовище та ін.), а також виявленні резервних можливостей людини, здатних змінити небажану траєкторію індивідуального (групового, національного) розвитку шляхом саморозвитку та самореалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вільчинська С. Ідея соціотворення В. Винниченка в колі антропологічних питань. Університетська кафедра. *Культурологія. Аксіологія. Філософія. Етнологія. Дискусії. Рецензії. Анотації : альм.* / М-во освіти і науки

України; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; Ін-т приклад. та проф. етики; [голов. ред. Ю. Вільчинський]. Київ: КНЕУ, 2016. № 5. С. 63–80.

2. Возняк А.Б. Педагогічна антропологія : навч. посіб. / А.Б.Возняк ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич : РВВ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2011. 190 с.